The Churchyard of the Trakai Church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary

In 2011 the investigation, begun in 2008, of the churchyard of the Trakai Church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary was continued with the excavation of a total of 163.5 m^2 beside the churchyard fence (Fig. 1). Stone paving (Fig. 2), a tin coffin covered with bricks (Fig. 3), crypts (Figs. 4–5), 8 burials, and the bones from at least 30 destroyed burials were discovered. Among the finds should be mentioned about 250 pottery and stove tile sherds, tens of iron nails, 42 coins, rings, iron buckles, belt fittings, small book fittings, small buttons, small crosses, a jeton (Fig. 6), and medallions (Fig. 7). The finds date to the 16th–19th centuries.

Asta Gerbutavičiūtė

Senosios Panevėžio bažnyčios šventorius

2011 m gegužės–birželio mėnesiais Panevėžio miesto istorinėje dalyje (UK 21138), Senamiesčio g. sklype 72A atlikti archeologiniai tyrimai. Čia 2009 m. statybos darbų metu klojant pastato pamatus aptikti žmonių kaulai. Statybos darbai buvo sustabdyti.

Tyrinėtas sklypas yra šalia senųjų Panevėžio senamiesčio miesto kapinių ir ribojasi su jų V pakraščiu. Iš rašytinių šaltinių yra žinoma, kad šioje istorinėje vietoje, dešiniajame Nevėžio krante, kelių sankryžoje į Venslaviškį, Pušalotą ir Vabalninką, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro 1507 m. dotacijos raštu buvo nurodyta pastatyti bažnyčią. Pirmajai bažnyčiai sudegus, jos vietoje 1629 m. buvo pastatyta nauja, kurią, kilus 1654–1667 m. karui, 1660 m. suniokojo švedai, pavertę ją kareivinėmis, o vėliau ligonine. Kapinėse priešais bažnyčią švedai laidojo savo kariuomenės žuvusiuosius. 1661 m. bažnyčia buvo atstatyta, o tuometiniam klebonui buvo įsakyta iš kapinių į lauką perlaidoti švedus, pačias kapines sutvarkyti, aptverti tvora. Bažnyčia funkcionavo iki 1780 m., kai kilus gaisrui medinė senamiesčio bažnyčia sudegė ir toje vietoje bažnyčios niekas jau nebeatstatė, tik jos šventoriuje dar iki 1843 m. veikė kapinės. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje senamiestyje pradėjo daugėti gyventojų. 1896–1909 m. Senojo Panevėžio valdų savininkas, carinės Rusijos kolegijos patarėjas, o vėliau ir jo našlė pardavinėjo ir rėžiais nuomavo žemę prie dabartinės Senamiesčio gatvės. Pokario metais visos buvusių kapinių žymės buvo panaikintos. Tarybiniu laikotarpiu tame plote 1967 m. „Ekrano gamykla“ pastatė darželį savo darbuotojų vaikams, kur šiuo metu įsikūręs M. Riomerio universiteto teismo medicinos instituto Panevėžio ekspertų skyrius.

Greta esančioje teritorijoje, Venslaviškio g. 6, archeologė Alfreda Petrulienė 1995 ir 2007 m. ištyrė 2 perkasas, iš viso 76 m² plotą. Archeologinių tyrimų metu iš viso aptikta 17 griautinių palaidojimų, kurie fiksuoti 0,4–1,6 m gylyje, taip pat pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų. Pagal rastas įkapes archeologė kapus datuoja XVI–XVIII a. (*ATL 1994 ir 1995 metais*, Vilnius, 1996, p. 219–220; *ATL 2007 metais*, Vilnius, 2008, p. 303–306).

2011 m. archeologinių tyrimų metu Panevėžio miesto savivaldybės administracijos užsakymu buvo numatyta ištirti visą apie 410 m² ploto sklypą, kuriame pradėtų statybų metu ir buvo rasti žmonių kaulai. Tiriamo

sklypo teritorija buvo padalyta į 5 perkasas. Perkasomis 1 ir 2 buvo ištirtas plotas aplink sklype įleistus pamatus. Likusiomis 3 perkasomis buvo tirti pamatų viduje suformuoti plotai.

Tyrimai pradėti perkasą 1 suformavus sklypo P dalyje, P sienelei sutampant su P sklypo riba, o Š sienelei – su P pamatų siena. Pati perkasa orientuota R–V kryptimi. Pasirinktas 112 m² plotas atskleidė, jog tiriama teritorija yra XVI–XVII a. kapinių vieta. Joje 0,8–1,2 m gylyje buvo aptikta 70 kapų (1 pav.).

Ištyrus perkasą 1, į Š nuo jos, iki pat Š sklypo ribos buvo suformuota U formos perkasa 2, orientuota Š–P kryptimi, kurios R ir V sienelės sutapo su sklypo ribomis. Kadangi buvo numatyta išsamiai ištirti sklypą, nuspręsta likusios sklypo dalies neskaidyti į smulkesnes perkasas, o visą plotą aplink pamatus tirti kaip perkasą 2, kuri užėmė apie 185 m² plotą. Joje buvo rasti 105 kapai. Palaidojimai fiksuoti 0,9–1,4 m gylyje.

Lygiai tokia pati situacija fiksuota ir perkasose 3–5, kuriose buvo rasta atitinkamai po 33, 27 ir 17 kapų. Perkasa 3 buvo pavadinta Š patalpa pamatų viduje, ji užėmė 40 m² plotą, perkasa 4 – V patalpa, 38,6 m² ploto, o perkasa 5 – R patalpa, užimanti 26 m². Pastarosios 3 pamatų viduje suformuotuose plotuose esančios perkasos bendrai užima apie 105 m² plotą.

Tyrinėtame plote fiksuota nesudėtinga stratigrafija: juodos žemės sluoksnis su XIX a. pabaigos – XX a. radiniais: namų apyvokos daiktais, buitinėmis atliekomis, ūkio padargais bei gyvulių kaulais. Ištyrus visą sklypo plotą pastebėta, jog šis sluoksnis storiausias sklypo Š dalyje, akivaizdu, jog šioje dalyje intensyviausiai vykdyta ūkinė veikla. Po šiuo sluoksniu fiksuotas molingo smėlio sluoksnis su palaikais, kurie pagal aptiktas įkapes bei atsitiktinius radinius datuojami XVI a. pradžia – XVII a. II puse. Iškart po sluoksniu su palaidojimais fiksuotas įžemis.

Atlikus palaikų iš kapų antropologinę analizę, nustatyta, kad tirtame sklype buvo palaidota beveik po lygiai vyrų (103 individai) ir moterų (93 individai), kurie atitinkamai sudarė 40,5 % ir 36,6 %, o vaikų kapai (58 individai) sudarė 22,8 % visų kapuose rastų individų. Vi-

1 pav. Perkasa 3 pamatų viduje, Š patalpoje, viršutinis palaidojimų sluoksnis iš R. A. Gerbutavičiūtės nuotr.

Fig. 1. The upper layer of burials in trench 3, which was inside the foundation of the N building, as seen from the E.

2 pav. Įkapė iš kapo 20. A. Gerbutavičiūtės nuotr.
Fig. 2. The grave good from burial 20.

3 pav. Įkapė iš kapo 95. A. Gerbutavičiūtės nuotr.
Fig. 3. The grave good from burial 95.

dutinis palaidotų moterų amžius siekė kiek daugiau nei 35 metus, vyrų – beveik 40 metų, o vidutinis vaikų amžius – 6,5 metų. Kai kurių suaugusiųjų individų lyties nustatyti nepavyko dėl prastos kaulų būklės.

Archeologinių tyrimų metu buvo surasti 544 radiniai, kurių didesnę dalį sudarė įkapės, likę – atsitiktiniai. Įkapių vyrų ir moterų kapuose pasitaikė beveik po lygiai: 38 atvejai vyrų kapuose ir 37 – moterų. Vaikų kapuose įkapių rasta tik 13 kapų.

Didžiausią radinių grupę sudaro monetos. Tai Vilniuje kaldinti Aleksandro denarai (1503–1506 m.) ir pusgrašis (1492–1506 m.), Lenkijoje kaldintas Jono Albrechto denaras (1492–1501 m.), Lenkijoje ir Lietuvoje kaldinti Žygimanto Senojo pusgrašiai (1514–1526 m.), Silezijoje kaldinti Liudviko pusgrašiai (1526 m.), livoniškas Valterio fon Pletenbergo pfenigas (1493–1535 m.), Vilniuje kaldinti Žygimanto Augusto denarai (1550–1558 m.), dvidenariai (1570 m.), pusgrašiai (1564 m.), Rygos miesto šilingas (1578 m.), Vilniuje ir Rygoje kaldinti Žygimanto Vazos šilingai (1593–1624 m.), lenkiškas grašis ir lietuviškas pusantrokas (1619–1620 m.), Rygoje kaldinti Gustavo Adolfo šilingai (1625 m.), švediškas pusantrokas, vengriškas Ferdinando II denaras (1611 m.), prūsiškas Georgo Wilhelmo šilingas (1629 m.), Rygoje kaldinti Kristinos šilingai (1632–1654 m.), Vilniuje ir Rygoje kaldinti Jono Kazimiero šilingai (1661–1666 m.) ir lenkiški ortai (1668 m.).

Kitos radinių grupės – aprangos detalės, peiliai, žiedai, religinė atributika, odinių dirbinių fragmentai – dažniausiai buvo randamos vyrų kapuose, kiek rečiau moterų kapuose, o vaikų kapuose – pavieniais atvejais, išskyrus peilius bei žiedus, kurių dažiau pasitaikydavo moterų kapuose. Įspūdingiausi radiniai – 2 odinės piniginės (2–3 pav.) bei diržas, gausiai dekoruotas ornamentuotais apkalėliais, sagtimis bei skirstikliais (4 pav.), rasti vyrų kapuose (kapai 20 ir 95 su piniginėmis, diržas rastas kape 241).

Bendras ištirtas plotas Senamiesčio g. sklype 72A siekė kiek daugiau nei 402 m^2. Visame plote rasti ir ištirti 252 kapai, kai kurie iš jų – grupiniai, juose palaidota po 2–3 individus (kapai 70, 133, 157, 192, 235). Laidojant laikytasi R–V orientacijos, kai mirusiojo galva dedama į V, išskyrus kelis atvejus, kai laidota laikantis PV–ŠR, ŠV–PR orientacijos, galvą

dedant į PV (kapai 47 ir 167) ir į ŠV (kapai 24 ir 25), pasitaikė atvejų, kai mirusieji buvo guldomi galvomis į R pusę (kapai 149 ir 197) ir vienas atvejis, kai mirusysis laidotas Š–P kryptimi, galva į Š (kapas 120) (5 pav.). Pastarieji atvejai (galva į R ir Š) fiksuoti vaikų kapuose.

Dauguma tirtame plote rastų palaidojimų buvo suardyti. Tai lėmė kelios priežastys: intensyvus kapinių eksploatavimas XVI–XVII a., 1661 m. tuometinio klebono vykdyta švedų karių ekshumacija, ūkinė veikla, kurią nuo XIX a. pabaigos iki XX a. II pusės vykdė čia gyvenamą sklypą gavę žmonės, bei 2009 m. vykdyti statybos darbai.

Ištyrus Senamiesčio g. 72A sklypą, buvo nustatyta, kad Panevėžio miesto senųjų kapinių vieta, apibrėžta Kultūros vertybių registre, nėra tiksli, nes šių kapinių teritorija užėmė gerokai didesnį plotą į V nuo dabartinės kapinių ribos.

The Churchyard of the Old Panevėžys Church

In 2011 an excavation was conducted on the plot at Senamiesčio St. 72A in the historical part of Panevėžys. During it, five trenches (a total of 402 m^2) were excavated at the place where human bones were discovered during construction work. 252 burials (Figs. 1, 5), some multiple, were found in the excavated area. The great majority of the discovered burials had been destroyed. 544 finds, the largest group consisting of coins, were found during the excavation. Knives, clothing elements (Fig. 4), rings, cult objects, and fragments of leather artefacts (Figs. 2–3) were also found. The finds date to the early 16th – second half of the 17th centuries.

0 5 cm

4 pav. Įkapė iš kapo 241. A. Gerbutavičiūtės nuotr.

Fig. 4. The grave good from burial 241.

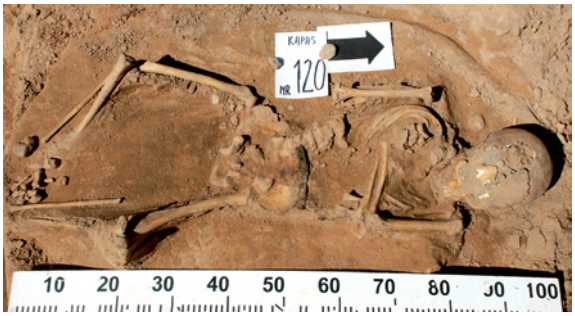

5 pav. Kapas 120. A. Gerbutavičiūtės nuotr.

Fig. 5. Burial 120.

Linas Girlevičius

Augustinų vienuolynas Vilniuje

2011 m. gegužės mėnesį APC atliko žvalgomuosius tyrinėjimus Vilniaus senojo miesto su priemiesčiais (UK 25504) teritorijoje, Vilniaus augustinų vienuolyno pastatų ansamblio Rytų vienuolyno name (UK 27334), Bokšto g. 15 / Savičiaus g. 17 ir jo artimiausioje aplinkoje. Pastatą ketinama rekonstruoti pritaikant jį mokymo įstaigai. Žvalgomųjų ty-